

Тернопільський національний економічний університет

Кафедра економічної теорії

Міждисциплінарна курсова робота

з

«Економічної теорії»

на тему:

«Фіскальна політика України: особливості реалізації у коротко-
і довгостроковому періодах»

Студентки 2 курсу групи ФМО-21

напрямку підготовки «Фінанси і кредит»

Туржанської В. В.

Керівник:

Длугопольський Олександр Володимирович

Національна шкала _____

Кількість балів _____

Оцінка ECTS _____

Члени комісії _____

(підпис) (прізвище та ініціали)

_____ (підпис) (прізвище та ініціали)

_____ (підпис) (прізвище та ініціали)

Тернопіль 2016

ПЛАН

Вступ

1. Сутність фіскальної політики та її основні концепції.
2. Фіскальна консолідація та її місце в фіскальних реформах.
3. Особливості реалізації фіскальної політики у коротко- і довгостроковому періодах (аналіз України і країн ЄС).
4. Проблеми і перспективи удосконалення фіскальної політики в Україні в контексті міжнародних фіскальних реформ.

Висновки

Список використаної літератури

ЗМІСТ

ВСТУП.....	5
1. Сутність фіскальної політики та її основні концепції.....	7
2. Фіскальна консолідація та її місце в фіскальних реформах.....	15
3. Особливості реалізації фіскальної політики у коротко- і довгостроковому періодах (аналіз України і країн ЄС).....	30
4. Проблеми і перспективи удосконалення фіскальної політики в Україні в контексті міжнародних фіскальних реформ.....	45
ВИСНОВКИ.....	49
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ.....	53

Виконала студентка групи ФМО-21

Туржанська Вікторія Василівна

Керівник:

Проф. Длугопольський О. В.

Курсова робота з макроекономіки на тему:

«Фіскальна політика України: особливості реалізації у коротко- та довгостроковому періодах»

План

Вступ.

1. Сутність фіскальної політики та її основні інструменти

~~2. Базові концепції фіскальної політики.~~

2. Фіскальна консолідація та її роль в фіскальній реформі

3. Особливості реалізації фіскальної політики у коротко- і довгостроковому періодах (окремі фази і край ВС)

4. Проблеми і перспективи ^{дослідження} фіскальної політики в Україні в контексті ^{інтернаціональних} ^{фіскальних} реформ

Висновки.

Список використаної літератури.

25.12.15

Вступ

Актуальність теми. В Україні фіскальна політика як засіб державного регулювання соціально-економічних процесів на рівні регіонів, що властивий економіці ринкового типу, лише починає формуватися. Специфічність розбудови фіскальної політики в Україні полягає в тому, що вона проводиться не еволюційним шляхом, як у більшості країн із традиційною ринковою економікою, а в процесі хаотичного прискорення зростання централізованої системи перерозподілу валового внутрішнього продукту. Цей процес ускладнюється відсутністю виваженої цілісності, реалістичної концепції виходу України з економічної кризи, розробленої на основі певної наукової фінансово-економічної доктрини держави.

У вітчизняній економічній науці проблема фіскального регулювання соціально-економічного розвитку регіонів майже не досліджена. Недостатня теоретична база для проведення дієвої фіскальної політики щодо регіонального сектору призводить до помилок та значних упущень у національному макроекономічному регулюванні, а це в свою чергу гальмує розбудову механізму використання регіональних бюджетно-податкових інструментів.

В останні роки загострилися дискусії з приводу ролі держави, а саме державного регулювання, в соціально-економічному розвитку країни. Рівновагу та стабільність національної економіки забезпечує макроекономічне регулювання – механізм, за допомогою якого в національній економіці досягається рівновага за повної зайнятості. Фіскальна політика держави належить до найдієвішого засобу макроекономічного регулювання, яка відповідно до основних цілей стабілізаційної політики, здійснюється з метою цілеспрямованого впливу на обсяг національного виробництва, рівень безробіття та інфляції. Розвиток економічної системи України залежить від вибору оптимальної моделі бюджетної та фінансової стабільності, визначення механізму ефективного управління економікою. В сучасних умовах панування світової фінансової кризи та економічної нестабільності виникає необхідність дослідження саме фіскальної

політики як засобу стабілізації економіки. Цим обумовлено вибір теми дослідження та її актуальність.

Серед найбільш вагомих робіт з питань теорії і практики фіскально-бюджетної політики, можна назвати праці таких відомих економістів, як В.Андрущенко, В. Барановський, Т. Вахненко, А. Гальчинський, В. Геєць, А.Лаффер, Ф. Модільяні, В. Норгауз, А. Пігу, П. Самуельсон, Р. Солоу, Дж.Тоббін, В. Федосов, М. Фрідман, С. Фішер та інші.

Мета дослідження – оцінка теоретичних підходів і розкриття сутності фіскальної політики держави, детальний аналіз стану виконання Зведеного та Державного бюджетів України, розроблення пропозицій щодо фіскальної політики як засобу стабілізації економіки.

Досягнення поставленої мети передбачає вирішення таких завдань:

- Дослідити теоретичні засади фіскальної політики;
- Розглянути фіскальну політику в коротко та довгострокових періодах в Україні та країнах ЄС;
- Проаналізувати фіскальну консолідацію України;
- Окреслити перспективи удосконалення фіскальної політики в контексті міжнародних фіскальних реформ.

Об'єкт дослідження – фіскальна політика як інструмент для комплексного збалансування розвитку в Україні.

Предметом дослідження є реалізація фіскальної політики України в контексті фінансового забезпечення соціально-економічного розвитку держави на сучасному етапі розвитку.

1. Сутність фіскальної політики та її основні концепції

Фіскальна (бюджетно-податкова) політика – це заходи уряду, спрямовані на забезпечення повної зайнятості та виробництво не інфляційного ВВП шляхом зміни державних видатків, системи оподаткування та підходів до формування державного бюджету в цілому.

Це дії уряду, спрямовані на формування оптимального обсягу і структури державних витрат для забезпечення належного рівня зайнятості, обмеження і запобігання інфляції та інших негативних економічних явищ.

Цій політиці властиві такі функції [4]:

- Вплив на стан господарської кон'юктури;
- Перерозподіл національного доходу;
- Нагромадження необхідних ресурсів для фінансування соціальних програм;
- Стимулювання економічного зростання;
- Підтримка високого рівня зайнятості тощо.

Заходи фіскальної політики визначаються поставленою метою (боротьба з інфляцією, стабілізація економіки, забезпечення економічного зростання). Держава регулює сукупний попит і реальний національний дохід за допомогою державних витрат, трансфертних виплат та оподаткування.

Бюджетно-податкова політика держави є важливим сутнісним компонентом державного регулювання економіки. На думку Дж. Кейнса та представників неокласичного напрямку, в економічній теорії саме внаслідок фіскальної політики держава здійснює основні функції з регулювання основних макроекономічних процесів та явищ ринкової економіки.

Фіскальну політику розрізняють як дискреційну та не дискреційну.

Дискреційна політика – це цілеспрямована зміна величини державних податків, видатків і сальдо державного бюджету (різниця між частиною податків і державними закупками) в результаті зміни законодавства, метою якої є:

- Стабілізація економіки;
- Досягнення рівноваги в економіці;
- Збільшення рівня зайнятості;
- Зниження темпів інфляції;

Дискреційна політика може здійснюватися тільки з часом, оскільки вона пов'язана з прийняттям законодавчих рішень.

До інструментів дискреційної фіскальної політики належать:

- Зміна ставок оподаткування;
- Скасування або запровадження нових податків чи податкових пільг;
- Трансферти, обсяги яких нейтральні щодо розмірів доходів.

Дискреційна фіскальна політика, залежно від фази циклу, може бути:

- Стимулювальною (експансії) фіскальною політикою – це бюджетно-податкова політика, спрямована на збільшення державних витрат та зменшення податків з метою розширення сукупного попиту в економіці в період циклічного спаду;
- Стимулювальною (обмежувальною) фіскальною політикою – це бюджетно-податкова політика, за якої відбувається скорочення державних видатків та збільшення податків з метою скорочення сукупного попиту в умовах надлишкового попиту при циклічному піднесенні;
- Недискреційною (автоматичною) фіскальною політикою – це політика вбудованих стабілізаторів, вона не пов'язана зі зміною законів;
- Автоматичним («вбудованим») стабілізатором – це механізм, який дає змогу зменшити циклічні коливання в економіці без зміни податкового законодавства. Такими стабілізаторами є:

- Прогресивна податкова система;
- Трансфертні платежі;
- Система участі в прибутку;
- Допомоги по безробіттю в період економічних спадів.

Загальним методологічним підходом кейнсіанців є концепція активної макроекономічної політики, що необхідна для стабілізації внутрішньо нестабільної економіки. Внутрішня нестабільність багато в чому пов'язана з недостатньою гнучкістю ринку праці, «жорсткістю» заробітної плати і нееластичності цін у бік зниження.

У класичній моделі макроекономічна політика завжди пасивна, тому що економіка внутрішньо стабільна й автоматично приходить у стан довгострокової рівноваги. Інструментами «саморегулювання» є гнучкі заробітна плата, ціни і ставка відсотка. Державне втручання навпаки, посилює економічну нестабільність і тому повинно бути зведене до мінімуму.

У кейнсіанській моделі основним рівнянням є рівняння сукупних витрат:

$$Y=C+I+G+NX$$

Яке визначає розмір номінального ВВП.

У класичній моделі основним рівнянням є рівняння обміну:

$$M*V=P*Y$$

Де $M*V$ являє собою сукупні витрати покупців, а $P*Y$ – загальні доходи (виторг) продавців, що також визначають номінальний ВВП.

Очевидно, що обидва рівняння описують кругообіг доходів і витрат в економіці і тому взаємозалежні.

У кейнсіанській моделі фіскальна політика розглядається, як найбільш ефективний засіб макроекономічної стабілізації, тому що державні витрати безпосередньо впливають на розмір сукупного попиту і чинять сильний

мультиплікативний вплив на споживчі витрати. Одночасно податки достатньо ефективно впливають на споживання й інвестиції [13].

У класичній моделі фіскальній політиці приділяється другорядна роль у порівнянні з монетарною, тому що фіскальні заходи викликають ефект витиснення і сприяють підвищенню рівня інфляції, що значно знижує їхній стимулювальний ефект.

У кейнсіанській моделі монетарна політика розглядається як вторинна відносно фіскальної, тому що в кредитно-грошовій політиці дуже складний передавальний механізм: зміна грошової маси прводить до зміни ВВП через механізм зміни інвестиційних витрат, що реагують на динаміку процентної ставки¹.

У класичній моделі передбачається, що зміна грошової пропозиції безпосередньо впливає на сукупний попит і, отже, на номінальний ВВП.

У концепціях неокласичного напрямку таких, як теорія раціональних чекань, ціни і заробітна плата розглядаються як абсолютно гнучкі, тому ринковий механізм може автоматично підтримувати економіку в стані рівноваги без якогось втручання уряду або Національного банку. Стабілізаційна політика може виявитися ефективною лише в тому випадку, якщо уряд і Національний банк краще поінформовані про шоки сукупного попиту і пропозиції, ніж рядові економічні агенти. Якщо ж цієї переваги в інформації немає, то фіскальна або монетарна політика зможе поліпшити економічну ситуацію.

Макроекономічна стабілізаційна політика пов'язана з багатьма труднощами практичного характеру. До їх числа відносяться:

- а) тимчасові лаги фіскальної і монетарної політики;
- б) недосконалість економічної інформації;
- в) мінливість економічних чекань;
- г) неоднозначність історичних аналогій.

Внутрішній лаг – проміжок часу між моментом економічного шоку і моментом прийняття відповідних заходів економічної політики. Такі внутрішні лаги більш характерні для фіскальної політики: зміна курсу грошово-кредитної політики здійснюється за рішенням Національного банку, тоді як заходи бюджетно-податкової політики припускають тривале обговорення в парламенті.

Зовнішній лаг – проміжок часу між моментом прийняття якого-небудь заходу економічної політики і моментом появи результатів від цього заходу. Такі зовнішні лаги характерні для грошово-кредитної політики більшою мірою, ніж для фіскальної, тому що грошово-кредитні інструменти впливають на сукупний попит через певний передатний механізм.

Оскільки інвестиційні проекти плануються фірмами завчасно, то потрібен час від 6 до 12 місяців щоб, наприклад, інвестиції в житлове будівництво відреагували на зміну ставки відсотка. Виробничі інвестиції мають ще більш тривалий лаг.

Так само відбувається і з чистим експортом. У відповідь на зміну грошової маси і процентної ставки змінюється валютний курс, що, у свою чергу, приводить до зміни обсягів експорту й імпорту і, відповідно, величини чистого експорту. Якщо, наприклад, у результаті зниження валютного курсу які-небудь товари відносно подешевіли, інші, навпаки, відносно подорожчали, то споживачі не переключаються негайно на товари, що подешевіли, навіть у тому випадку, коли вони дуже високої якості – потребується деякий час, щоб покупці виявили їхні переваги, змінили свої уподобання і т.д. Еластичність попиту на імпортні товари виявиться в цьому випадку одним із головних чинників, що визначають ефективність заходів монетарної політики.

У середньому лаги фіскальної і монетарної політики складають 1-2 роки. Якщо заходи були прийняті до початку циклічного спаду або під час спаду, то пік впливу може проявитися в протилежній фазі циклу (тобто в зростанні) і підсилити амплітуду коливань. Це ускладнює проведення активної стабілізаційної політики.

Автоматичні стабілізатори економіки частково дозволяють вирішувати цю проблему в індустріальних країнах. Створення ефективних систем прогресивного оподаткування і страхування зайнятості є першочерговою задачею і для перехідних економік, де об'єктивні складності стабілізаційної політики поєднуються з відсутністю адекватних податкових, кредитно-грошових та інших механізмів макроекономічного управління [9].

Проведення стабілізаційної політики також ускладнюється тим, що багато економічних подій практично непередбачувані. Ці складності макроекономічного прогнозування частково долаються за допомогою розширення й ускладнення макроекономічних моделей, що дозволяють передбачити динаміку основних показників економічного розвитку.

Вибір між активною і пасивною моделями макроекономічної політики ускладнюється також можливістю економічних чекань.

Визначаючи поведінку споживачів, інвесторів й інших економічних агентів, чекання відіграють в економіці найважливішу роль. Проблема полягає в тому, що, з одного боку, від чекань багато в чому залежать результати макроекономічного регулювання, але, з іншого боку, самі чекання визначаються заходами економічної політики.

Коли в політиці уряду і Національного банку відбуваються зміни, то змінюються і чекання економічних агентів, і їхня економічна поведінка. Для того, щоб ефективно управляти економікою, необхідно прогнозувати ці зміни, використовуючи для розрахунків достатньо складні економічні моделі. Рівняння моделей повинні змінюватися відповідно до змін у політиці.

Проте обернений вплив політики на формування чекань дуже складно формалізувати і «прорахувати». Тому будь-які макроекономічні моделі у відомій мірі недосконалі, і Р. Лукас критично оцінює їхнє використання для оцінки ефективності економічної політики. У зв'язку з цим у сучасній економічній теорії з'явився особливий термін – «критика Лукаса». У самому загальному виді його

зміст зводиться до того, що традиційні методи аналізу економічної політики не можуть адекватно відбити вплив політичних змін на економічні чекання.

Це особливо істотно для розрахунків рівнів очікуваної інфляції і розробок стратегії антиінфляційної політики. Адаптивний компонент очікуваної інфляції може бути розрахований як сума всіх темпів інфляції минулих років, причому коефіцієнт при кожному такому доданку, що характеризує видалення в минуле, менший, ніж у попереднього:

$$\underbrace{\pi_e}_{\text{очікувана інфляція}} = \underbrace{0,4 \pi_1 + 0,2 \pi_2 + 0,1 \pi_3 + \dots + \beta}_{\text{адаптивний (інерційний)}} + \underbrace{\beta}_{\text{раціональний}}$$

де, π_{-1} – рівень інфляції очікуваної минулого року;

π_{-2} – рівень інфляції дворічної давнини;

π_{-3} – рівень інфляції трирічної давнини;

Рівняння очікуваної інфляції є складовою частиною загальної моделі рівноваги «сукупний попит – сукупна пропозиція»:

$$\left\{ \begin{array}{l} 1) Y = \alpha + \beta G - \gamma T_a + \Theta(M/P) \text{ (рівняння сукупного попиту)} \\ 2) \pi = \pi_e - \lambda(u - u^*) + \varepsilon \text{ (рівняння кривої Філіпса, отримане з рівняння кривої AS)} \end{array} \right.$$

Зовнішніми змінними моделі є держвидатки G , податки T_a , грошова пропозиція M , ціновий шок P . В результаті розв'язання моделі виводяться ймовірнісні значення рівнів зайнятості, випуску, безробіття, інфляції, що можуть послужити орієнтирами для розробки альтернативних стратегій макроекономічної стабілізації.

При тривалій інфляції економічні агенти перестають помилятися щодо наслідків фіскальної і монетарної експансії, вони більше цікавляться економічною інформацією, швидко розпізнають цілі і прогнозують результати дій політиків, що дозволяє уникнути колишніх «помилочок» при виробленні своїх рішень. Це означає, що інерційна складова очікуваної інфляції поступово зменшується і згодом зовсім зникає. Одночасно зростає раціональний компонент очікуваної інфляції,

пов'язаний із змінами в макроекономічній політиці. Саме цей компонент найбільше важко кількісно оцінити, а це означає, що результати розв'язання моделі AD-AS не зможуть виявитися абсолютно достовірними, що ускладнює вибір заходів економічної стабілізації.

Проте різноманітні оцінки історичних фактів нерідко суперечать один одному. Історія завжди припускає не одне, а множину тлумачень, тому що виявити істинну причину макроекономічних коливань нелегко. Тому звернення до історії не може остаточно розв'язати питання про вибір моделі стабілізаційної політики.

2. Фіскальна консолідація та її місце в фіскальних реформах

Негативний вплив фінансово-економічної кризи на стан державних фінансів в зарубіжних країнах спричинив гостру потребу відновлення їх стабільності, як необхідної умови виходу із кризи та подальшого економічного зростання. В період економічної кризи більшість країн Єврозони не змогли втримати показники державного дефіциту та державного боргу в рамках, визначених законодавчими обмеженнями. Дослідження причин погіршення показників бюджетної системи більшості перехідних та розвинених економік під час фінансово-економічної кризи, що розпочалася у 2008 році та пізніше переросла в боргову кризу, обґрунтовують потребу в фіскальній консолідації.

В умовах кризи, бюджетна політика зарубіжних країн орієнтувалась на скорочення видатків та введення додаткових тимчасових податків, підвищення традиційних податків. Уряди реалізували комплекс заходів, у складі яких реформи у сферах пенсійної системи, охорони здоров'я, скорочення видатків бюджету на низку інших напрямів з одночасним посиленням податкового навантаження. У більшості зарубіжних країн розроблялися плани коригування, взаємоузгодження та координації бюджетної та монетарної політик. Це також стосується потреб сектору державних фінансів України [17].

Можна виокремити вузький та розширений підходи до тлумачення фіскальної консолідації. Прихильники першого – визначають фіскальну консолідацію як державну політику, спрямовану на зменшення дефіциту та накопичення державного боргу; політику покращення балансу бюджету шляхом застосування заходів дискреційної фіскальної політики протягом визначеного періоду [9]. До завдань, які вирішуються в ході реалізації програм фіскальної консолідації насамперед відносять зменшення державних запозичень, що призведе до обмеження обсягів державної заборгованості. Досягнення таких результатів є основою послаблення тиску необхідності погашення та обслуговування державних боргових зобов'язань на стійкість державних фінансів.

Більш широким є розгляд фіскальної консолідації як комплексу заходів, спрямованих на оптимізацію бюджетних видатків, здійснення структурних реформ, збільшення надходжень до бюджету не тільки шляхом змін у системі оподаткування, а й за рахунок стимулювання економіки та бізнесу [2].

Українські вчені фіскальну консолідацію розглядають, як систему реформування фіскальної сфери, спрямовану на підвищення стійкості державних фінансів, окреслюючи напрями її реалізації: обмеження дефіциту сектору загального державного управління, зменшення обсягів і покращення структури державного боргу [13].

Фіскальна консолідація має більш глибокий зміст. Вона за змістом є антикризовою політикою модернізації фінансових відносин у координатах «держава-бізнес-суспільство» на глобальному та регіональному рівнях з метою стабілізації суспільних фінансів певної країни задля досягнення кращого рівня життя населення у середньостроковому та довгостроковому періодах.

Програми фіскальної консолідації розробляються як довго- та середньострокові, водночас вони враховують вплив реформування фіскальної сфери в короткострокових періодах. За визначенням науковців ОЕСР, фіскальна консолідація потребує вибору шляхів досягнення того, якою вона повинна бути та як швидко має виконуватися, а також які інструменти необхідно при всьому використовувати [5].

Фіскальна консолідація в більшості випадків зводиться до зменшення дефіциту сектору загального державного управління та боргу, накопиченого в рамках даного сектору. Проте такий підхід можна вважати дещо спрощеним, оскільки увага звертається на проміжні результати, а не на кінцеві орієнтири. На мій погляд, фіскальну консолідацію доцільно розглядати як систему реформування фіскальної сфери, спрямовану на підвищення стійкості державних фінансів [11].

До напрямів її реалізації належать обмеження дефіциту сектору загального державного управління, зменшення обсягів і покращення структури державного боргу.

При цьому процес не має супроводжуватися посиленням негативних впливів на основні макроекономічні показники розвитку країни (темпи зростання ВВП, податкове навантаження, рівень споживання, величину платоспроможного попиту, рівень інфляції). Для оцінки впливу таких заходів на стійкість державних фінансів використовують декілька видів балансу сектору загального державного управління: фактичний, первинний, циклічно скорегований та структурний. Цей підхід застосовується в більшості розвинутих країн. Під фактичним балансом, як правило, розуміють баланс операцій з мобілізації доходів, здійснення видатків та кредитування (залучення та надання позик) сектору загального державного управління. Первинний баланс цього сектору представляє ту його частину, в якій не відображено фінансові потоки, пов'язані зі здійсненням платежів, спрямованих на обслуговування державних боргових зобов'язань.

Таким чином, враховуються лише обсяги доходів і видатків бюджету, які йдуть на виконання функцій органів державного управління в чистому вигляді, без урахування платежів з обслуговування державних боргових зобов'язань. Циклічно скорегований баланс враховує надходження та видатки, які викликані циклічними факторами. Структурний баланс не враховує циклічно скорегованих змін, одноразових і тимчасових виплат. Інакше кажучи - це загальний баланс бюджету за винятком виплат процентів по валовому державному боргу, впливу циклічних факторів на доходи і видатки бюджету, ефекту одноразових і тимчасових операцій в секторі державного управління. Усі програми фіскальної консолідації спрямовано на збалансування обсягів доходів і видатків сектору загального державного управління (за умови обмеження використання механізмів запозичень), досягнення більш адекватних (з урахуванням тенденцій розвитку економіки) обсягів доходів, що надходять до бюджетної системи та державних цільових фондів, оптимізацію обсягів і покращення структури витрат органів державного управління, зменшення розміру та раціоналізацію структури фінансування видатків, які не покриті доходами, підвищення ефективності витрачання державних ресурсів, зменшення тиску державного і гарантованого державою боргу на бюджетну та монетарну системи.

Водночас виявилося, що запровадження таких програм не тільки веде до перемін у фіскальній сфері, але й впливає на економічне зростання, рівень зайнятості, розвиток грошово-кредитної системи, фінансовий і реальний сектори економіки, фінансування соціальних програм. В окремих випадках (якщо такі впливи не повністю враховано) позитивні результати, досягнуті в ході реалізації програм фіскальної консолідації, можуть навіть перебиватися негативними наслідками в багатьох сферах економічного і соціального розвитку країни.

Досягнення більш низьких обсягів державної заборгованості та дефіциту сектору загального державного управління є одним з факторів, які позитивно впливають на розвиток країни. Внаслідок зменшення витрат на погашення такої заборгованості вивільнюється ресурс, який можна спрямувати на розвиток економіки та вирішення соціальних проблем. Бюджет сектору загального державного управління з нижчими показниками дефіциту слугує основою обмеження державних запозичень і витрат державних активів на їх погашення та обслуговування у майбутньому. Це розширює можливості для більш збалансованої (спрямованої на забезпечення поступального розвитку) державної фінансової політики. Проте такі заходи можуть мати і негативні наслідки, адже зазначені програми, як правило, реалізуються шляхом скорочення державних видатків або розширення ресурсної бази, що залучається до виконання бюджету сектору.

Наслідком такої політики можуть бути зменшення попиту (через скорочення соціальних виплат), обмеження інвестиційних витрат держави або посилення фіскального тиску на платників податків. Тому реалізація заходів фіскальної консолідації передбачає проведення глибокого аналізу всіх можливих її впливів. Якщо виявиться, що негативні впливи нівелюють досягнуті позитивні результати, то такі програми вимагатимуть доповнення заходами, спрямованими на обмеження факторів дестабілізації економічного та соціального розвитку. Досить актуальними є і питання запровадження заходів, спрямованих на проведення фіскальної консолідації за умов накопичення в таких обсягах дефіциту сектору загального державного управління та державного боргу, коли

країна опиняється на межі неплатоспроможності. Загроза виникнення дефолту через державні боргові зобов'язання примушує уряди вводити програми прискореної фіскальної консолідації.

Слід також звернути увагу на необхідність координації таких програм з іншими країнами в рамках економічної інтеграції. Намагання реалізувати програми прискореної фіскальної консолідації посилюють негативний вплив на соціально-економічний розвиток країни. Досягнення швидких результатів у фіскальній сфері (зменшення обсягів дефіциту сектору загального державного управління, зниження темпів нарощування державного боргу) передбачає скорочення державних витрат або підвищення податкового навантаження, що часто супроводжується зниженням темпів економічного зростання.

У разі реалізації заходів фіскальної консолідації шляхом зниження рівня публічних витрат загострюються соціальні проблеми, а також обмежується фінансування програм реформування економіки. Різке зменшення обсягів і внесення змін у структуру державних запозичень можуть призвести до змін на фінансових ринках. Велике значення надається питанням співвідношення заходів, спрямованих на зменшення державних витрат і збільшення доходів шляхом посилення податкового навантаження.

У разі необхідності збільшення податкового навантаження пріоритети слід віддавати податкам, що здійснюють менш негативний вплив на економічне зростання, зокрема, податкам на власність і споживання. Доцільним також є поєднання заходів фіскальної консолідації та діяльності, спрямованої на підвищення міжнародної конкурентоспроможності. Разом з тим слід також враховувати, що обмеження державних витрат і підвищення оподаткування призводять до стримування внутрішнього попиту.

Заходами, спрямованими на покращення конкурентоспроможності держави, слугують дерегуляція та підвищення ефективності управління на всіх рівнях державної влади [1]. Нерідко реалізація планів фіскальної консолідації призводить до зменшення обсягів сукупного попиту, виробництва та рівня зайнятості, тому окремі експерти критично ставляться до виконання таких

програм. Вони наголошують на зацикленості європейських країн на питаннях фіскальної консолідації, що є “результатом помилкової діагностики проблеми”. Запровадження жорстких бюджетних обмежень нерідко може стати причиною сповільнення розвитку країни, що підтверджується відсутністю історичних прикладів відновлення великих країн унаслідок фіскальної консолідації [2].

Реалізація програм фіскальної консолідації має доповнюватися заходами, спрямованими на підтримку економічного зростання, стабілізацію реального та фінансового секторів, обмеження інфляції, недопущення зниження рівня зайнятості, стримування негативного впливу фіскальної ситуації на монетарну політику. Процеси фіскального корегування існують як у розвинутих державах, так і в країнах з ринками, що розвиваються. Зокрема, у США були розроблені плани щодо значного зменшення бюджетних видатків і збільшення доходів з метою обмеження нових державних запозичень для уникнення “фіскального обриву”. Такі заходи передбачено для значного зменшення дефіциту федерального бюджету, який на початку 2015 р. становив 7% ВВП [5].

Заслужують на увагу і питання здійснення фіскальної консолідації в країнах ЄС, де мали місце значне зростання обсягів дефіциту державних бюджетів країн-учасниць і накопичення державного боргу. Причинами цього були програми з використання значного потенціалу державних коштів для фінансування соціальних програм, надання державної підтримки банківським установам і підприємствам реального сектору економіки, проведення структурних реформ (зокрема, пенсійної системи), створення стабілізаційних фондів і механізмів (на міждержавному рівні). Нагальною виявилася потреба в більш скоординованій фіскальній політиці і в ЄС [6].

Програми фінансового оздоровлення, запропоновані периферійним країнам Єврозони, мають за основу істотне скорочення державних витрат. До того ж ці країни позбавлені можливості використовувати традиційні способи відновлення економічного зростання - девальвацію національної валюти та збільшення експортоорієнтованої продукції. Тому вони почали застосовувати “внутрішню девальвацію” - зниження вартості робочої сили до такого рівня, коли вироблена

продукція стає конкурентною порівняно з товарами інших країн. Програми різкого скорочення державних видатків передбачають обмеження соціальних витрат, зменшення фінансування державних інвестицій і підвищення рівня оподаткування. Проте зменшення державних витрат нерідко перетворюється на фактор обмеження економічного зростання. Тому у 2015 р. дефіцит бюджету практично не зменшувався, а програми скорочення державних видатків фактично не мали позитивних результатів у країнах єврозони.

Наразі багато країн ЄС досягли значного прогресу в складанні структурного балансу бюджету. Відповідно до висновків Європейської Ради, така політика має впроваджуватися й надалі, але поточні проблеми ЄС вказують на необхідність дотримання чітких структурних пріоритетів бюджетно-податкової політики [17].

Як свідчить досвід зарубіжних країн, запровадження заходів фіскальної консолідації має бути виваженим, адже її проведення в найкоротші строки далеко не завжди виявляється виправданим [11]. При цьому необхідно враховувати не тільки обсяги накопиченої державної заборгованості, а й стан розвитку економіки країни, умови залучення ресурсів з метою фінансування дефіциту сектору державного управління, тенденції розвитку державних фінансів у цілому тощо. Для країн з ринками, що розвиваються, використання таких методів є більш важливим порівняно з країнами з розвинутими економіками. Водночас наявність високих ризиків під час здійснення цих операцій є стримуючим фактором для активізації даної політики.

Країни, в яких значно змінено реалізацію програм фіскальної консолідації, як правило, використовують змішану політику у сфері формування доходів і здійснення видатків. Водночас розвинуті держави (порівняно з країнами, що розвиваються, та країнами з низькими доходами) вдаються переважно до зменшення витрат. Більшість країн намагаються запровадити заходи, які не так негативно впливатимуть на економічне зростання (зокрема, реформування правових систем, підвищення оподаткування у сферах, що не спричиняють деформації економіки, наприклад, оподаткування нерухомості). Отже, фіскальна

консолідація зводиться до реформування бюджетно-податкової сфери, спрямованої на підвищення стійкості державних фінансів.

Європейський банк реконструкції та розвитку (ЄБРР) у звіті «Відновлення та реформа» за 2014 рік виокремлює політику фіскального пристосування, політику фіскальної консолідації та політику фіскальних стимулів [4]. Так, згідно з визначенням ЄБРР, політика фіскального пристосування передбачає скорочення державних видатків або/та підвищення податкових доходів. Фіскальне пристосування – це рух від бюджетного дефіциту до збалансованого бюджету протягом тривалого періоду часу для забезпечення сталих показників. Цей вид політики характеризується такими ознаками: тривалістю періоду та певною пропорцією між скороченням видатків та підвищенням доходів. Таку політику проводили країни Європи в 1990-х роках з метою виконання вимог так званих маастрихтських критеріїв (дефіцит бюджету країни, що хоче вступити до євросони, не повинен перевищувати 3% від ВВП) [9]. Політика фіскальної консолідації, відповідно до ОЕСР, - це політика, націлена на скорочення дефіциту бюджету та скорочення накопичення боргу [5]. Таким чином, фіскальна консолідація включає фіскальне пристосування та проведення збалансованої боргової політики. Політика фіскальних стимулів, на противагу, передбачає підвищення видатків бюджету та скорочення податкових доходів.

У 2014 році ЄБРР запропонував показник оцінки потреби в фіскальній консолідації державних фінансів, який розраховується як різниця між балансом бюджету, що стабілізує борг, та фактичним балансом бюджету [4].

Заходи фіскальної (бюджетної) консолідації для кожної з країн залежать від економічного потенціалу, державного боргу, боргового фінансування і політичних рішень стосовно збільшення податків і скорочення державних витрат. Політика відновлення сталого розвитку суспільних фінансів у фінансовій політиці зарубіжних країн розрахована, як правило, на середньострокову перспективу.

В багатьох країнах, як з розвинутою економікою, так і з економікою, що розвивається, різні темпи зростання боргу, водночас на сьогодні зберігаються

ризика погіршення ситуації з державним боргом. Необхідні все більші кошти, щоб покрити великий дефіцит бюджету і рефінансувати борг з наступаючим строком погашення.

Щоб подолати боргову кризу, необхідно розробляти стратегії бюджетної консолідації та орієнтири у вигляді середніх темпів консолідації або цільового податково-бюджетного показника, який буде досягнутий в середньостроковій перспективі, що надасть змогу стабілізувати державний борг у країнах. Тобто інструментами реалізації політики фіскальної консолідації виступають середньо- та довготермінові фінансові стратегії держав і плани фіскальної (бюджетної) консолідації, що передбачає стабілізацію державних фінансів на основі встановлення меж дефіциту бюджету та державного боргу, як основної мети, ухвалення загальнодержавної програми – плану фіскальної консолідації.

Більшість планів консолідації представляють детальну інформацію та обґрунтування необхідності скорочення бюджетних видатків і збільшення доходів, скорочення дефіциту бюджету. При цьому важливим є забезпечення прозорості дій урядів, деталізація заходів консолідації та результатів досягнення встановлених цілей, що сприятиме становленню інституту суспільної довіри.

Якщо економічне зростання має нестійкий характер, урядовим органам необхідно вишукувати компроміси між цілями короткострокового економічного зростання та необхідністю вжиття заходів з фіскальної консолідації. Економічне зростання може сприяти деякому зниженню дефіциту бюджету, але не буде достатнім для зменшення рівня заборгованості в багатьох країнах.

За оцінками ОЕСР, для стабілізації співвідношення боргу до ВВП до 2025 р., починаючи з 2016 р. необхідно, щоб бюджет був профіцитним. Відповідно до цієї моделі, Японії, наприклад, необхідний первинний профіцит у розмірі 3,7% ВВП в 2025 р. для стабілізації боргу. Якщо припустити дефіцит 5,5% ВВП в 2014 р., Японії потрібно вжити заходи фіскальної консолідації у розмірі 9,2% потенційного ВВП до 2025 р. Використовуючи той же розрахунок, жорсткість більш ніж на 8% від ВВП, передбачених у Сполучених Штатах, Ірландії, Польщі,

Португалії, Словаччині та Великобританії потребує консолідації 5-7 % ВВП до 2025 р. Якщо за мету встановити повернення співвідношення боргу у ВВП до докризового рівня або доведення до 60% ВВП, чи поліпшення більш ніж на 5% ВВП від поточного фінансового стану, - плани фіскальної консолідації будуть ще більш жорсткими. Крім того, у всіх країнах - членах ОЕСР будуть зростати видатки бюджету у зв'язку з очікуваним їх збільшенням, пов'язаним зі старінням населення, отже зростанням потреби у видатках на охорону здоров'я, довгостроковий догляд і пенсії.

Консолідація видатків в країнах ЄС відбувається за трьома укрупненими напрямками: скорочення поточних видатків (оплата праці або скорочення штатів, реорганізації уряду, так і підвищення ефективності від скорочення адміністрації, програмування видатків (трансферти регіональним і місцевим урядам: охорона здоров'я, зміни в системі соціальної допомоги, пенсії по старості, капітальної інфраструктури та офіційна допомога на розвиток), інші заходи (стосуються загального скорочення видатків або заморожування суспільного споживання).

В кожній з країн плани фінансової консолідації формуються в залежності від фінансового стану країни, а також термінів плану консолідації. Так, країни з найбільшим економічним дисбалансом і найбільш швидким погіршенням в області державних фінансів встановлюють більший рівень бюджетної консолідації. Наприклад, в Греції та Ірландії необхідний рівень фіскальної консолідації близько 22% і 17% ВВП, відповідно, в Португалії, Іспанії і Великій Британії - на рівні 6-7% ВВП. Естонія реалізувала великомасштабну консолідацію в 2013 - 2014 р., щоб зменшити дефіцит і підготуватися до прийняття євро. У Франції програма консолідації включала в себе багаторічний закон про бюджет на 2011-2014 рр. та пенсійну реформу. В Іспанії уряд ухвалив сукупний обсяг фінансової консолідації впродовж 2010-2013 рр. в сумі 65 млрд. євро, або біля 6,2% від ВВП. Програма фіскальної консолідації стосувалася, в основному, скорочення державних витрат і рамкову угоду щодо стійкості державних фінансів, яку було затверджено на всіх рівнях державного управління [29].

Досвід зарубіжних країн засвідчив вагому роль інституційних структур в якості ключових елементів для поліпшення бюджетної політики поряд із встановленням податково-бюджетних правил, обмеженням середньострокових видатків бюджету і довгостроковим бюджетним прогнозуванням.

В умовах фінансової нестабільності основними заходами бюджетної політики України визначено: проведення оптимізації кількості державних цільових програм та оптимізації витрат фондів загальнообов'язкового державного соціального і пенсійного страхування шляхом здійснення контролю за цільовим спрямуванням коштів та публічного звітування про їх використання [8]. В Україні стратегічний підхід в управлінні суспільними фінансами може бути обмежений короткостроковим характером державного бюджету, адже бюджет приймається на один рік, впровадження середньострокового бюджетного планування фактично задекларовано у Бюджетному кодексі України, а на практиці повною мірою не реалізується.

МВФ ставить жорсткі умови надання чергових траншів кредитів для України. Адже отримання кожного траншу кредиту від МВФ потребує узгодження з ним стабілізаційної програми чи окремих стабілізаційних заходів фіскальної консолідації в Україні. У Меморандумі про економічну і фінансову політику керівництво України підтвердило рішучі наміри щодо реалізації політики і виконання завдань економічної програми, що підтримується в рамках угоди з МВФ про Механізм розширеного фінансування (EFF) [14]. В Україні здійснюються реформи в енергетичному секторі (ухвалено Закон про ринок газу, збільшено тарифи для кінцевих споживачів газу та централізованого опалення, відповідно, на 285 і 67%). Реалізуються заходи, спрямовані на забезпечення відновлення макроекономічної стабільності та відновлення економічного зростання. Проект держбюджету України, згідно з домовленістю з МВФ, на 2016 р. має бути підготовлений з дефіцитом на рівні 3,75% ВВП. Водночас, питання реструктуризації боргу ще не вирішено.

Аналітики занепокоєні, чи не повторює Україна шлях Греції, яка залучила кредити в обмін на режим фіскальної консолідації, а спад економіки не зупинила

[12]. За оцінками аналітиків Берлінської школи економіки і права, протягом 2013-2020 рр. саме жорстка фіскальна політика в євроні щороку «з'їдатиме» в середньому 3% ВВП. Для п'ятірки з PIIGS (Португалія, Ірландія, Італія, Греція, Іспанія) цей показник становитиме 4-11%.

Також політика фіскальної консолідації призводить до значного і тривалого зростання нерівності, як свідчить дослідження історії фіскальної консолідації в 17 країнах протягом 1978-2009 рр. у роботі «Ефекти розподілу при фіскальній консолідації» (2013 р.) економістів Університету Джонса Хопкінса і МВФ. Перш за все знижуються доходи найманих працівників, тоді як прибуток і рента страждають менше [10].

За окремими дослідженнями, згладити негативні наслідки фіскальної консолідації допомагає вжиття заходів, які почнуть діяти не відразу, а у віддаленому майбутньому, коли економіка вже буде відновлюватися. Наприклад, прив'язка пенсійного віку до очікуваної тривалості життя в країні або зміна правил використання соціальних програм, скорочення заробітної плати в держсекторі, не допускаючи масових звільнень. Останнє є важливим з огляду на те, що масові звільнення скорочують кількість зайнятих, знижуючи приватне та інвестиційне споживання.

Іван Міклош, колишній віце-прем'єр з питань економіки і экс-міністр фінансів Словаччини, вважає, що саме скорочення держапарату, підвищення цін на газ (досвід Словаччини) - один із необхідних кроків бюджетної консолідації в Україні [6]. При цьому заощаджені кошти доцільно витратити на фінансування заходів адресної підтримки, а також на кредитні програми підвищення цін в Україні враховуючи, що частка пенсій у ВВП України становить 16% (у інших європейських країнах — 8-10%). Вагомим ресурсом економії є високі пенсії номенклатури та непопулярний крок - підвищення пенсійного віку.

Інституційна недосконалість та високий рівень тіньової складової економіки України знижують ефективність дії інструментів бюджетної політики. Вагомими інституційними чинниками є низький рівень захисту власності, складність повернення банками кредитів, виданих суб'єктам господарювання, тісно

пов'язаним з політиками, податковий тиск на бізнес через існування можливості трактування податковими органами норм Податкового законодавства на свою користь, що призвело до втрати стимулів для ведення бізнесу та посилення тінізації економіки, переобтяження бюджету необ'єктивними і несправедливими пільгами, що порушує принцип здорової конкуренції, великі обсяги тіньової зарплати, що обмежує можливості держави щодо виплати пенсій. Наприклад, втрати Зведеного бюджету України від податкових пільг у 2012 р становили близько 11,8 % сукупних доходів [1].

Враховуючи інституційні чинники, що діють в Україні (корупція, тіньова економіка, рейдерство, криза інституту довіри, недосконалість судової системи та ін.), у питаннях бюджетної консолідації варто запроваджувати максимальну прозорість процедури збору та розподілу податків. Кожен платник повинен розуміти, на які цілі витрачаються сплачені податки. Тому, на нашу думку важливим є широке інформування населення про дії уряду (їх результати та приклад власної поведінки щодо економії коштів) за всіма можливими каналами розповсюдження інформації.

На відміну від низки розвинених економік, де частка державного боргу до ВВП перевищила показники 100%, а подекуди сягнула і 200%, відповідні показники в Україні до 2014 р. не перевищували визначених законодавством граничних розмірів. Водночас, у 2015 р. ситуація змінилася: державний та гарантований державою борг України досяг 70,7% ВВП (табл.).

Таблиця 2.1.

Динаміка державного та гарантованого державою боргу України та їх частки у ВВП в 2008-2015 рр.[29]

	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Державний борг, млрд. грн.	71,3	130,7	227,0	323,5	357,3	399,22	480,2	947,03
Частка до ВВП, %	9,9	13,8	23,1	29,6	27,1	28,3	33,0	60,3
Державний та гарантований борг, млрд. грн.	88,7	189,4	301,5	432,2	473,1	515,51	584,4	1100,83
Частка до ВВП, %	12,3	20,2	34,8	39,9	36,3	36,5	40,2	70,7

Як видно з табл., у 2015 р. сума державного та гарантованого державою боргу збільшилася на 516,43 млрд. грн. Тобто динаміка зростання як державного боргу, так і державного та гарантованого державою боргу є надзвичайно стрімкою - ці показники зросли більш ніж в 5 разів за період з 2008 р. до 2015 р., та майже в 1.8 разів у 2014 р. порівняно з 2013 р. На кінець 2015 р. обсяг державного і гарантованого державою боргу прогнозується на рівні 94,1% ВВП. Це становить загрозу фінансовій безпеці держави. Також Україна отримала транші позик від міжнародних фінансових інституцій, зокрема МВФ. як підтримку для подолання фінансово - економічної кризи, що збільшило розмір зовнішнього державного боргу.

Стрімке зростання боргу в 2014 р. відбулося під дією низки негативних факторів. Серед них найвагоміші: політична криза, військовий конфлікт, глибока економічна рецесія, високі соціальні зобов'язання держави, дефіцит пенсійного фонду та ін. Бюджетний дефіцит в Україні не пояснюється передусім бізнес – циклом, а радше нестійкою фіскальною політикою. У зв'язку з цим нагальності фіскальної консолідації в Україні акцентували увагу німецькі консультанти ще в листопаді 2013 р. [1]. Додатковим аргументом був низький обсяг коштів на єдиному казначейському рахунку, який знизився з 1,5 до 0,4 млрд. грн. і був найнижчим за останні десять років. В іншому випадку стверджували аналітики, існує ризик стрімкого зростання державного боргу протягом наступних років, що підтвердилося в 2014 р.

В Україні потрібна політика фіскальної (бюджетної) консолідації. Результати фіскальної стабілізації очікуються зі значним лагом, а короткотермінові наслідки, як правило, негативні. В Україні, використовуючи досвід зарубіжних країн, необхідно враховувати інституційні чинники та вживати превентивні заходи щодо можливої нейтралізації негативних наслідків проведення політики фіскальної консолідації. При визначенні інструментів та параметрів бюджетної політики слід враховувати також боргове навантаження, використовувати інституційні можливості трансформаційної економіки для розширення вибору інструментів фінансування бюджетного дефіциту, проводити

бюджетно-податкову політику в комплексі з борговою та грошово - кредитною політикою.

Водночас, враховуючи особливості чинників, які спричинили різке збільшення державного боргу, вона має бути поступовою. Тобто процес фіскальної консолідації доцільно здійснювати починаючи з підготовчого етапу, після прогнозування та ґрунтовного аналізу боргових параметрів фінансової безпеки України, здійснювати контроль за її впровадженням відповідно до бюджетної стратегії з використанням бюджетних важелів та інструментів.

Україна має запозичити практику обмеження бюджетних дефіцитів, досвід вимірювання впливу окремих інструментів бюджетно-податкової політики на економічний розвиток, проведення ефективної видаткової політики, підвищення рівня розвитку інституцій, що є основним інструментом для підвищення дії механізмів ланцюгового впливу в економіці країни.

Урахування позитивного досвіду зарубіжних країн дозволить розвивати вітчизняну бюджетну систему та здійснювати реформування її інституційної структури з метою підтримки довгострокової стабільності державних фінансів заради розвитку людини, як вищої цінності суспільства.

3. Особливості реалізації фіскальної політики у коротко і довго строковому періодах (аналіз України і країн ЄС)

Ефективність фіскальної політики визначається можливістю її швидкого адекватного реагування на зміни в національній економіці та здатність протидіяти численним загрозам. У своєму арсеналі фіскальна політика володіє потужними засобами, серед яких податкові та боргові інструменти й державні видатки. Актуальним питанням прагматики фіскальної політики України залишається вирішення не лише короткострокових завдань, а й досягнення стратегічних орієнтирів, зокрема забезпечення економічного зростання в державі та добробуту її громадян.

Як свідчать дані табл. 3.1, податкові надходження є найбільш вагомим джерелом доходів держави. Так, за досліджуваний період питома вага податкових надходжень у доходах Державного бюджету України залишилась високою, досягши свого максимуму в 2013 р. на рівні 83,1%. Вже у 2014 р. при зростанні абсолютного обсягу податкових надходжень, їхня частка в доходи державного бюджету знизилась. У свою чергу, в 2015 р. порівняно з попереднім роком спостерігалось скорочення як абсолютного обсягу податкових надходжень (на 11,9 млрд. грн.), так і їхньої питомої ваги (на 1,9%). Зокрема, надходження основного бюджетоутворюючого податку – ПДВ – зменшилися на 10,5 млрд. грн.

Таблиця 3.1

Динаміка абсолютних обсягів та структури доходів Державного бюджету України за період 2012 – 2015 рр.[29]

Показники		2012	2013	2014	2015
Податкові надходження, у т.ч.	млн. грн.	166 872,2	261 605,0	274 715,2	262 777,0
	%	69,4	83,1	79,4	77,5

Податок на прибуток підприємств	млн. грн.	33 969,2	54 739,4	55 349,7	54 318,4
	%	16,6	17,4	16,0	16,0
ПДВ	млн. грн.	86 315,9	130 093,8	138 862,8	128 269,3
	%	35,9	41,3	40,1	37,8
акцизний податок (акцизний збір)	млн. грн.	27 620,7	33 011,2	37 185,7	33 309,4
	%	11,5	10,5	10,7	10,4
ввізне мито	млн. грн.	8 556,4	10 462,8	12 958,8	13 264,6
	%	3,6	3,3	3,8	3,9
Неподаткові надходження	млн. грн.	65 067,7	49 087,8	68 287,6	72 853,2
	%	0,1	0,1	0,1	0,4
Доходи від операцій з капіталом	млн. грн.	587,0	517,7	1 231,4	255,4
	%	0,2	0,2	0,3	0,1
Надходження від урядів заруб. країн та між нар. організацій	млн. грн.	305,6	481,4	222,6	1 259,3
	%	0,1	0,1	0,1	0,4
Цільові фонди	млн. грн.	1 158,0	206,4	254,6	202,7
	%	0,5	0,1	0,1	-
Офіційні трансфери	млн. грн.	6 624,7	2 718,6	1 342,5	1 609,3
	%	2,8	0,9	0,4	0,5
УСЬОГО ДОХОДІВ	млн. грн.	240 615,2	314 616,9	346 053,9	339 266,9
	%	100	100	100	100

Відтак, дефіцит фінансових ресурсів зумовив вжиття наступних заходів фіскальної політики. Законом України «Про запобігання фінансової катастрофи та створення передумов для економічного зростання в Україні» від 27 березня 2014 року № 1166 – VII [15] збільшено ставки акцизного податку на окремі види підакцизної продукції. Зазначимо, що Законом України « Про внесення змін до Податкового кодексу України та деяких інших законодавчих актів України» від 31 липня 2014 року №1621-VII [12] передбачено наступне підвищення з 1 вересня 2014 року ставок акцизного податку на тютюнові вироби та мінімального акцизного податкового зобов'язання із сплати акцизного податку з тютюнових виробів (табл. 3.2)

Таблиця 3.2

Динаміка ставок акцизного податку [29]

Підакцизна продукція	Одиниці виміру	Ставки податку									
		з 01.04.2013		з 01.04.2014		з 01.04.2014		з 01.07.2014		з 01.09.2014	
Алкогільні напої		з 01.04.2013		з 01.04.2014		з 01.04.2014		з 01.07.2014		з 01.09.2014	
Пиво із солоду (солодове)	грн. за 1 літр	0,87		0,87		0,87		1,24		1,24	
Вина натуральні з додаванням спирту та міцні	грн. за 1 літр	2,51		2,51		2,86		3,58		3,58	
Вина ігристі Вина газові	грн. за 1 літр	3,65		3,65		4,16		5,20		5,20	
Спирт етиловий, неденатурований	грн. за 1 літр 100% спирту	49,49		49,49		56,42		70,53		70,53	
Тютюнові вироби			%		%		%		%		%

Сигарети без фільтра цигарки (1)	грн. за 1 000 шт.	72,70	12	77,50	12	77,50	12	96,88	12	101,72	12
Сигарети з фільтром (2)	грн. за 1 000 шт.	162,60	12	173,20	12	173,20	12	216,50	12	227,33	12
Мінімальне акцизне податкове зобов'язання	(1)	грн. за 1 000 шт.	95,40	101,60	101,60	127,00	133,35				
	(2)	грн. за 1 000 шт.	217,60	231,70	231,70	289,63	304,11				

Так, оподаткування процентів, дивідендів, роялті та інвестиційного прибутку, нарахованих (виплачених) на користь фізичних осіб протягом звітного місяця, здійснюється податковим агентом підчас кожного нарахування (виплати) із застосуванням ставки у розмірі 15%, що не виключає обов'язку отримувача таких доходів щодо здійснення річного перерахунку за сукупністю ставок [4]:

- якщо база оподаткування звітного податкового року не перевищує 204 прожиткових мінімуми – 15%;
- якщо база оподаткування звітного податкового року перевищує 204 прожиткових мінімуми, але не перевищує 396 прожиткових мінімумів, до суми такого перевищення – 20 %
- якщо база оподаткування звітного податкового року перевищує 396 прожиткових мінімумів, до суми такого перевищення – 25 %

При цьому, до загального місячного (річного) оподатковуваного доходу платника податку не виключаються такі пасивні доходи (табл. 3.3)

Таблиця 3.3

Пасивні доходи фізичних осіб – платника податку на доходи фізичних осіб, що включаються до її оподатковуваного доходу

Стаття ПКУ	Зміст статті ПКУ
165.1.2	Сума доходів, отриманих платником податку у вигляді процентів, що нараховані на цінні папери, емітовані центральним органом виконавчої влади, що реалізує державну фінансову політику та на боргові зобов'язання НБУ.
165.1.18	Дивіденди, які нараховуються на користь платника податку у вигляді акцій (часток, паїв), емітованих юридичною особою - резидентом, що нараховує такі дивіденди, за умови, що таке нарахування жодним чином не змінює пропорцій (часток) участі всіх акціонерів (власників) у статутному фонді емітента, та в результаті якого збільшується статутний фонд емітента на сукупну номінальну вартість нарахованих дивідендів.
165.1.40	Сума доходу, отриманого платником податку внаслідок відчуження акцій одержаних ним у власність в процесі приватизації в обмін на приватизаційні компенсаційні сертифікати, безпосередньо отримані ним як компенсація суми його внеску до установ Ощадного банку або до установ державного страхування, або в обмін на приватизаційні сертифікати, отримані ним відповідно до закону, а також сума доходу, отриманого таким платником податку внаслідок відчуження земельних ділянок сільськогосподарського призначення, земельних часток (паїв) за нормами безоплатної передачі, визначеними статтею 121 <u>Земельного кодексу України</u> залежно від їх призначення, та майнових паїв, безпосередньо отриманих ним у власність у процесі приватизації.
165.1.41	Доходи у вигляді процентів на поточні банківські рахунки, за якими

	на користь фізичних осіб здійснюються виключно виплати заробітної плати, стипендій, пенсій, соціальної допомоги та інших передбачених законом соціальних виплат
165.1.52	Інвестиційний прибуток від операцій з борговими зобов'язаннями НБУ та казначейськими зобов'язаннями України, емітованими центральним органом виконавчої влади, що реалізує державну фінансову політику.

У свою чергу, в контексті реалізації регіональної фіскальної політики відзначимо, що податкові надходження займають левову частку у формуванні доходів місцевих бюджетів України, яка за досліджуваний період коливалася у межах 38,1% до 42,4% (табл. 3.4). Основним бюджетоутворюючим податком місцевих бюджетів виступає податок на доходи фізичних осіб (ПДФО), питома вага якого коливалася у межах від 27,1% до 32,0%.

Однак, актуальними проблемами формування дохідної частини місцевих бюджетів України залишаються слабка власна фінансова база (частка місцевих податків і зборів у 2015 р. склала лише 3,3%) та значна залежність від офіційних трансферів, що надаються з Державного бюджету України. Поряд із цим, відзначимо, що прийняття Податкового кодексу України позитивно позначилося на системі місцевого оподаткування, головним чином це віднесення єдиного податку до числа місцевих податків і зборів.

Таблиця 3.4

Динаміка абсолютних обсягів та структури доходів місцевих бюджетів України за період 2012-2015 рр. [29]

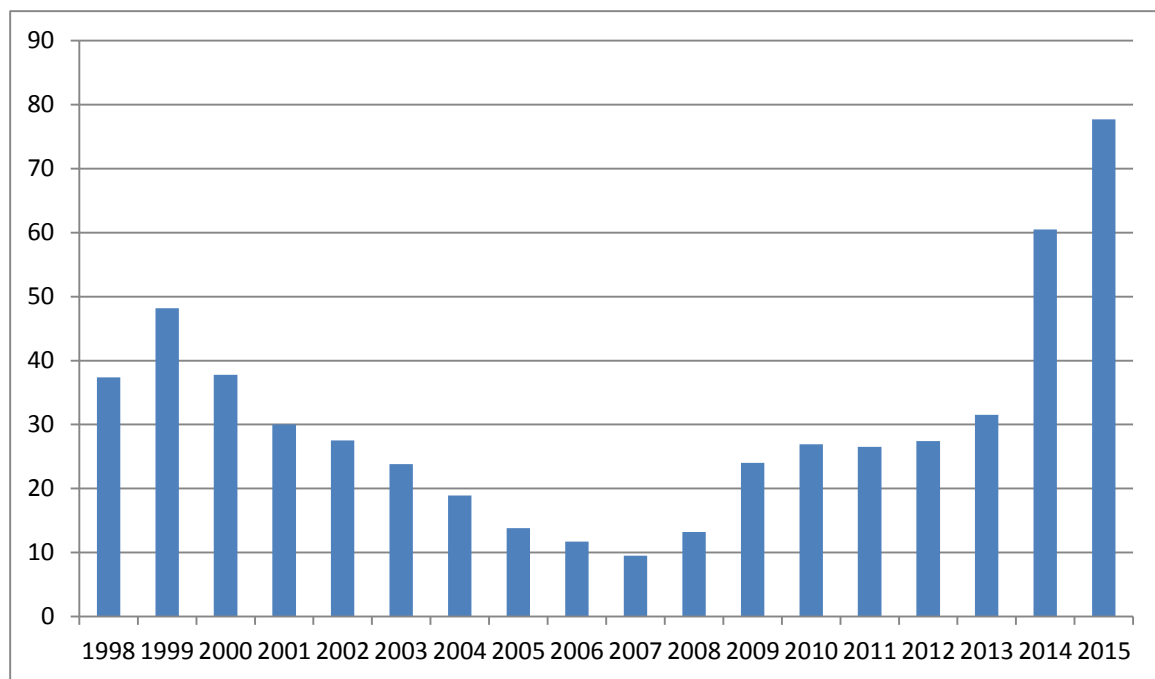
Показники		2012	2013	2014	2015
Податкові надходження, у т.ч.	млн.	67 575,6	73 086,9	85 852,0	91 191,1
	грн.				

	%	42,4	40,3	38,1	41,3
ПДФО	млн. грн.	51 029,30	54 065,1	61 066,0	64 586,0
	%	32,0	29,8	27,1	29,2
податок на прибуток підприємств	млн. грн.	389,9	357,5	443,3	675,4
	%	0,2	0,2	0,2	0,3
плата за землю	млн. грн.	9 539,9	10 700,9	12 581,7	12 802,9
	%	6,0	5,9	5,6	5,8
місцеві податки і збори	млн. грн.	819,5	2 504,1	5 455,0	7 316,2
	%	0,5	1,4	2,4	3,3
Неподаткові надходження	млн. грн.	8 769,2	10 915,9	12 635,7	12 127,8
	%	5,5	6,0	5,6	5,5
Доходи від операцій з капіталом	млн. грн.	2 556,3	1 829,8	1 754,3	1 381,6
	%	1,6	1,0	0,8	0,6
Надходження від урядів заруб. країн та між нар. організацій	млн. грн.	-	-	0,2	-
	%	-	-	-	-
Цільові фонди	млн. грн.	1 614,7	822,7	571,6	470,6
	%	1,0	0,4	0,3	0,2
Офіційні трансфери	млн. грн.	78 881,30	94 875,0	124 459,6	115 848,3
	%	49,5	52,3	55,2	52,4
УСЬОГО ДОХОДІВ	млн. грн.	159 397,1	181 530,3	225 273,4	221 019,4

	%	100	100	100	100
--	---	-----	-----	-----	-----

Вплати з погашення та обслуговування державного боргу зростуть до 19% ВВП. Якщо для розвинених країн такі показники боргового навантаження є допустимо, то для України вони критичні.

РИС.1 Витрати на погашення й обслуговування державного боргу

У свою чергу, аналіз видаткових інструментів фіскальної політики (табл. 3.5) свідчить, що пріоритетними статтями видатків Державного бюджету України впродовж років залишаються, в першу чергу, видатки та соціальний захист та соціальне забезпечення, загальнодержавні функції та економічну діяльність. На нашу думку, негативними тенденціями в сфері бюджетних видатків у 2013 р. були: збільшення частки видатків державного бюджету на загальнодержавні функції та зменшення частки видатків на економічну діяльність.

У свою чергу, пріоритетними статтями видатків місцевих бюджетів України є освіта, охорона здоров'я і соціальний захист населення та соціальне забезпечення.

Таблиця 3.5

Динаміка структури видатків Державного бюджету та місцевих бюджетів України за період 2012-2015 рр., %[29]

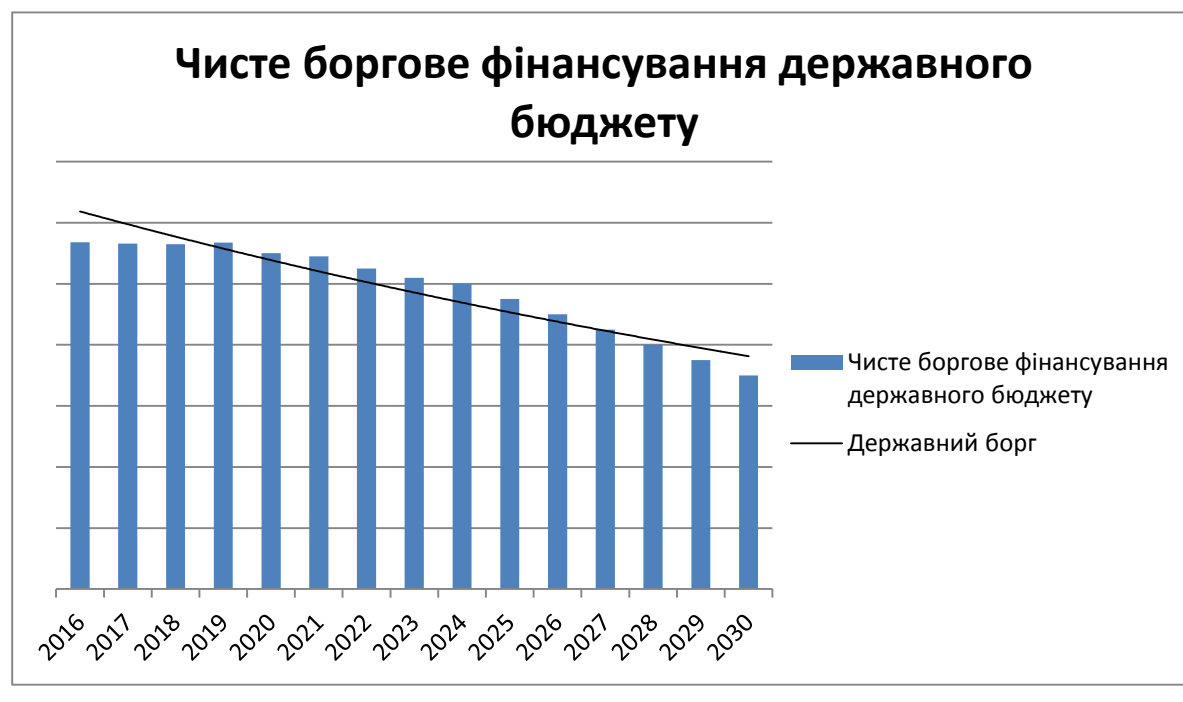
Показники	2012		2013		2014		2015	
	ДБ*	МБ**	ДБ	МБ	ДБ	МБ	ДБ	МБ
Загальнодержавні функції	15,4	6,7	16,8	5,5	16,2	4,8	17,4	5,3
Оборона	5,0	-	5,5	-	5,3	-	5,2	-
Громадський порядок, безпека та судова влада	12,6	0,2	13,6	0,1	13,4	0,1	13,6	0,1
Економічна діяльність	16,0	5,1	18,8	6,9	18,2	5,9	14,3	4,3
Охорона навколишнього природного середовища	1,0	0,4	1,3	0,5	1,5	0,5	1,6	0,5
Житлово – комунальне господарство	0,4	3,0	0,1	4,7	0,1	2,9	-	3,5
Охорона здоров'я	3,9	23,7	4,3	21,7	4,2	21,3	4,5	22,3
Духовний та фізичний розвиток	2,3	4,1	1,6	3,9	2,0	3,7	1,8	3,9
Освіта	12,7	33,6	11,4	33,1	11,2	32,2	10,8	34,2
Соціальний захист та соціальне забезпечення	30,7	23,2	26,6	23,5	27,7	22,6	3,8	25,9

УСЬОГО ВИДАТКІВ	100	100	100	100	100	100	100	100
--------------------	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----

Варто наголосити на тому, що у зв'язку з поточною економічною ситуацією в Україні та зовнішніми загрозами нашій державі існує об'єктивна необхідність у застосуванні адекватних та ефективних заходів фіскальної політики. Так, внесено зміни до Закону України «Про Державний бюджет Україна на 2014 р.», що стосується обсягу бюджетних видатків. Так, згідно Закону України від 31 липня 2014 р. №1622 – VII [13] попри незначне зростання загального планового обсягу видатків державного бюджету зі 436,7 млрд. грн. до 441,6 млрд. грн.(згідно початкової редакції закону [14] видатки державного бюджету становили 462,2 млрд. грн.) відбулося суттєве їхнє скорочення за окремими статтями згідно відомчої класифікації.

Також Законом України від 31 липня 2014 р. № 1622 – VII [13] встановлено, що членами Кабінету Міністрів України, керівникам центральних органів виконавчої влади та інших державних органів (крім органів, підрозділи яких беруть участь к проведенні антитерористичної операції), народним депутатам України до завершення антитерористичної операції місячна заробітня плата нараховується лише в розмірі посадового окладу.

РИС. 2 Чисте боргове Фінансування та борг СЗДУ за умови прийняття запропонованих бюджетних правил.

На перший погляд, така жорстка економія зайва, оскільки очікується списання державного боргу. Але найбільш ймовірно списання 15 – 20% зовнішнього державного боргу перед приватними кредиторами за участі у реструктуризації 100% кредиторів дасть можливість зменшити рівень боргу лише на 5% ВВП. І без жорсткої фіскальної політики ефект від такого зниження боргового навантаження у довгостроковому періоді буде нівельований.

Фіскальна політика Європейського Союзу могла б виступати як один із факторів стабілізації економіки регіону, однак євро політики зайняті банальним лобіюванням.

Так, прокоментував останні новини з ЄС аналітик компанії Astrum Investment Management Павло Ілляшенко у коментарі, переданому УНІАН.

За його словами, «В Європі тривають політичні баталії щодо довгострокового бюджету ЄС на 2014 – 2020 роки. Для інвесторів все ж таки важливе не ступінь прогресу в переговорах, а те, які економічні прогнози використовувалися для прогнозу парламентів євробюджету».

За останні два дні опублікували попередні значення індексів ділової активності PMI у секторі нерухомості. Найслабшою ситуація виглядає в Європі, що логічно. Проте в Китаї і США PMI Manufacturing перебувають вище позначки 50, що сигналізує про зростання активності в секторі або про позитивні очікування інсайдерів. Для прикладу, у Китаї індекс HSBC перевищив цю позначку вперше за 3 місяців.

У Брюсселі проходить засідання Європейської ради, присвячене тільки одному питанню – бюджету Європейського Союзу на 2014 – 2020 роки.

За інформацією інтернет-видання EurActiv у п'ятницю Німеччина висунула план «Б» для ухвалення бюджету ЄС на 2014 – 2020 роки у разі, якщо Великобританія продовжить блокувати процес. Видання, посилаючись на свої джерела в дипломатичних колах, відзначає, що цей план розробили у Берліні два тижні тому.

Згідно з планом, у разі, якщо сьогодні на засіданні Європейської ради, лідерами ЄС не вдасться дійти компромісу, вони визнають це, і в своїй підсумковій заяві наголосять, що переговори про бюджет будуть відновлені на наступному саміті в січні 2016 року [29].

План передбачає, що в цьому разі буде досягнуто політичне рішення про ухвалення бюджету без Великобританії, про що лідери і оголосять після січневого саміту.

На сьогодні план Німеччини підтримали Франція, Швеція та Нідерланди. Угода про асоціацію між Євросоюзом та Україною передбачає посилення співпраці у проведенні державної фінансової політики, координацію фіскальних правил, зближення регуляторного середовища України та ЄС. Співробітництво в галузі управління державними фінансами спрямоване на врахування позитивного досвіду реформування фіскальної системи та обмеження негативних зовнішніх і внутрішніх впливів. У статті наголошено, що в сучасних умовах державна фінансова політика у країнах ЄС націлена переважно на реалізацію програм

фіскальної консолідації шляхом обмеження фіскальних дисбалансів, що досягається з допомогою внесення змін до ключових напрямів фіскальної політики: політики витрат, формування доходів та фінансування сектору державного управління. У сфері державних витрат узят курс на оптимізацію їх обсягів та раціоналізацію структури, а також підвищення ефективності витрачання бюджетних ресурсів. Наголошено, що магістральним напрямом політики українського уряду є проведення фіскальної консолідації з метою обмеження дефіциту сектору державних фінансів та зниження темпів зростання державного боргу. Задля підвищення результативності фіскальної політики в Україні запропоновано доповнити заходи фіскальної консолідації активізацією грошово-кредитної політики зі спрямуванням на підтримку економічного зростання шляхом розширення кредитування реального сектору економіки й домогосподарств, враховуючи напрацьовані в ЄС механізми з координації фіскальної політики країн-членів, модернізації інституційних структур і фіскальних процедур, обмеження тіньового сектору економіки та інші форми співробітництва, можливі в рамках асоціації України з ЄС.

Проведемо паралелі між фіскальною політикою держав—членів ЄС та України в питаннях адміністрування податків. По-перше, в країнах ЄС пріоритетом діяльності податкових органів є робота з несумлінними платниками. Маються на увазі зареєстровані платники, котрі не подають або припинили подавати податкову звітність та сплачувати податки. Також європейські податківці ведуть пошук та беруть на облік осіб, які ведуть господарську діяльність, одержуючи доходи і при цьому не стали на облік у контролюючому органі [13]. Українське законодавство, на жаль, передбачає роботу працівників контролюючих органів лише з платниками, котрі зареєстровані в установленому порядку в державних реєстрах та стоять на обліку в контролюючому органі.

По-друге, багато країн ЄС дотримуються такого принципу обліку платників податків: адміністративні послуги їм надають у податковій службі, а не в окремому підрозділі. Такий підхід є доречним як для платників податків, для контролюючих органів. Мається на увазі, що надання адміністративних послуг

центрами обслуговування платників податків може здійснюватись у будь-якому органі податкової служби без прив'язки до місцезнаходження платника, що дає змогу підвищити якість обслуговування суб'єктів господарювання й економити час обом сторонам податкових відносин. Нині в Україні адміністративні послуги надають за місцезнаходженням/місцем проживання платника.

16 січня 2014 року прийнято нове Положення про реєстрацію платників податку на додану вартість. Відповідно до його норм спрощено процедуру реєстрації платником ПДВ [1], тому заяву про добровільну реєстрацію платника податку на додану вартість можна подати державному реєстратору. Скановану електронну копію заяви форми 1-ПДВ державний реєстратор надсилає до контролюючих органів одночасно з відомостями з реєстраційної картки на проведення державної реєстрації юридичної особи або фізичної особи - підприємця згідно із Законом України «Про державну реєстрацію юридичних осіб та фізичних осіб-підприємців» [2].

По-третє, адміністрування ПДВ в більшості країн ЄС не обтяжене громіздкими податковими формулярами та додатками до них. Форми податкової звітності виписані так, щоб при їхньому заповненні платником трактування було однозначне. Наприклад, у Нідерландах та Бельгії декларація з ПДВ 1-ї сторінки [13]. Вкажемо, що вітчизняні форми податкової звітності громіздкі та не однозначні для заповнення

В Україні податкові декларації з ПДВ подаються щомісячно, тоді як, наприклад у Великій Британії щоквартально. У Швеції, Данії, Великій Британії застосовується найефективніша, прозора та проста модель сплати - система єдиного рахунку [13]. Вона передбачає сплату усіх податків і зборів на єдиний рахунок. Як результат, платники податків економлять свій час і цілком закономірно, оцінюють цю систему як одну із найкращих, адже вона відповідає принципу «Держава - для людей, а не люди для держави». При сплаті всіх обов'язкових платежів на єдиний рахунок не можлива переплата з одного податку та заборгованість за іншими.

Таке нововведення дає можливість контролюючим органам бачити реальну картину розрахунків платників податків із бюджетами.

ПДВ вважається одним із найкорумпованіших податків. В українських умовах цей податок адмініструється не зовсім прозоро, також варто зазначити, що важливою причиною корумпованості українського ПДВ є низький рівень правосвідомості та правової культури, як зі сторони підприємців, так і контролюючих органів. Нерідко трапляються випадки, коли керівництву підприємства вдається «оптимізувати» величезні суми податків (і навіть довести свою правоту в суді), або контролюючому органу відмовити у відшкодуванні ПДВ. Недоліки законодавства й часті та іноді непродумані й безсистемні його зміни зумовили те, що багато платників уникає сплати податків усіма можливими способами.

Ставка ПДВ у розмірі 20% є обтяжливою для вітчизняного бізнесу, що також зумовлює спроби ухилення від сплати ПДВ та реєстрації так званих фірм-одноденок і проведення різного роду корумпованих схем. На нашу думку, зниження основної ставки ПДВ до 15% розширить базу оподаткування, а в результаті й стимулюватиме підприємців працювати прозоро. Вважаємо за доречне для визначення найефективнішого відсоткового значення ставки застосовувати світову практику на кшталт «кривої Лаффера».

Підбиваючи підсумок проведеного дослідження, зазначимо, що основним шляхом узгодження правових норм України та ЄС є адаптація вітчизняного законодавства до правової системи ЄС [14]. У цьому напрямі вважаємо за необхідне збільшення кількості й удосконалення навчальних програм, обов'язкових для фахівців, які працюють у сфері адаптації законодавства та займаються розробленням проектів нормативно-правових актів. Це підвищить якість підготовки законопроектів. Дієвий механізм експертизи та перевірки нормативно-правових актів на їх відповідність *acquis communautaire* дасть змогу Україні **вийти** на європейський рівень адміністрування оподаткування.

4. Проблеми і перспективи удосконалення фіскальної політики в контексті міжнародних фіскальних реформ

В сучасних умовах фіскальній політиці відводиться важливе місце в економічній політиці, оскільки вона володіє дієвими інструментами і виконує важливі для держави і населення функції. Питання про роль фіскальної політики як інструменту регулювання економіки є особливо актуальним в сьогоднішні дні, коли виникла реальна потреба пошуку джерел виходу з кризи, боротьби з інфляцією, забезпечення належного життєвого рівня населення, стимулювання розвитку національного виробництва, оскільки всього цього можна досягнути у випадку її ефективного застосування.

Однією із складових фіскальної політики держави є податкова політика. До основних проблем, з якими вона стикається на даному етапі розвитку, можна віднести недосконалість законодавчої бази та високий рівень тінізації економіки.

Вдосконалення податкової системи набуває особливо важливого значення і є важливим аспектом суспільно-економічних перетворень в Україні. Удосконалення системи оподаткування повинно здійснюватися, виходячи зі стратегічних цілей нашої держави - побудови конкурентоспроможної соціально орієнтованої ринкової економіки й інтеграції у європейське співтовариство [15].

Таким чином, основними завданнями удосконалення податкової системи повинні стати такі:

- вдосконалення нормативно-законодавчої бази у сфері оподаткування, зокрема прийняття поправок до Податкового кодексу. Це пояснюється тим, що нестабільність податкового законодавства суттєво ускладнює процедуру планування та прогнозування майбутньої діяльності, навіть на нетривалі періоди та погіршує адаптивні функції економічних агентів і збільшує ризики розвитку;
- підвищення ефективності системи адміністрування податків. За обтяжливістю для бізнесу податкова система України займає останні місця у міжнародних рейтингах конкурентоспроможності;

- детінізації економіки. Підприємства які ухиляються від оподаткування, посилюють власні конкурентні позиції не за рахунок удосконалення управлінських позицій виробничих процесів, а внаслідок лобіювання особливих відносин із владою. Створюються штучні передумови для продовження діяльності неефективних підприємств або виробництва непридатних товарів і послуг;
- з метою розвитку та відродження депресивних регіонів, слід запровадити відновлення спеціальних економічних зон (СЕЗ), територій пріоритетного розвитку (ТПР) і технопарків. Застосування особливих умов оподаткування заохочує притік капіталу до галузей чи регіонів із більш сприятливим податковим режимом, що може загрожувати структурними та територіальними дисбалансами. Тому розвиток спеціальних економічних зон та ін. необхідно детально проаналізувати;
- науково обґрунтована система надання податкових пільг. Галузеві пільги найменш ефективні, оскільки їх результативність залежить від правильного визначення пріоритетних галузей. Більш обґрунтованим є надання податкових пільг молодим галузям, які мають реальні можливості стати конкурентоспроможними і потребують державної підтримки та захисту від конкуренції з боку розвинених країн;

Таким чином, податкова система України потребує подальшого удосконалення, що пояснюється наступним: забезпечення використання конкурентоспроможності національної економіки значною мірою визначається ефективністю системи оподаткування. Зараз в Україні розпочався новий етап реформування податкової системи, що потребує теоретичного переосмислення проблем оподаткування. До 2018 року податкову політику буде реформовано на підставі Стратегії реформування податкової системи України.

Непослідовність та непередбачуваність законодавчого та нормативного середовища України є загальновизнаним стримуючим фактором економічного розвитку країни та її низької інвестиційної привабливості. Така непослідовність найбільше відобразилась у бюджетній сфері [24].

В останні п'ять років в Україні спостерігалась ситуація при якій спостерігалася украй нерівномірний розподіл податкового навантаження; продовження утримання значних пільг та привілеїв; значна частка надходжень, від приватизації, яка закладалася в попередні роки в дохідну частину бюджету й використовувалась на споживання та погашення боргових зобов'язань, а не на фінансування підприємств [12].

Для того , щоб визначити чинники вдосконалення бюджетної політики на даному етапі економічного розвитку України, необхідно виділити такі основні проблеми, як: збалансованість зобов'язань і ресурсів па всіх рівнях бюджетної системи і надмірність боргового тягара; неефективність і обтяжливість податкової системи; неефективність значної частини бюджетних видатків; перевищення державних потреб і зобов'язань; незавершеність формування ефективної системи управління державними фінансами.

Однією з найгостріших проблем фіскальної політики є фінансове наповнення бюджету та оптимізація витрат, особливо в період економічної кризи. Вдосконалення фіскальної політики повинно підвищити конкурентоспроможність економіки України, активізувати інноваційну - інвестиційну складову розвитку, позитивно вплинути на структурні процеси у реальному секторі економіки, чим забезпечити динамічне економічне зростання із підвищенням рівня та якості життя населення.

Таким чином, Україні для переходу до стимулюючої бюджетної політики потрібно розв'язати два, на перший погляд, взаємовиключних завдань - збільшення бюджетних доходів і зниження податкового навантаження до рівня, що сприяє зростанню виробництва. Це свідчить про складність використання фіскальної політики як регулятора економіки. Використання неадекватної фіскальної політики або строга орієнтація на зарубіжний досвід може призвести до негативних наслідків.

Напрями удосконалення бюджетної політики полягають у наступному:

- оптимізація та скорочення переліку державних цільових програм. Це пояснюється тим, що в Україні існує понад 200 державних програм, пакет яких формується без належної ув'язки з головними пріоритетами держави фінансується вибірково;
- бюджетний процес повинен бути нерозривно пов'язаний загальноекономічним плануванням у країні. Це погребує розробки системи середньострокового бюджетного планування;
- розробка економічних критеріїв для виділення бюджетних інвестицій;
- оптимізація структури витратків на розвиток освіти і науки. В умовах розвиненої ринкової економіки фінансування освіти треба розглядати як засіб зростання інтелектуального капіталу нації. Вища освіта є дуже важливим компонентом людського капіталу;
- розробка та законодавче закріплення процедур вибору й перегляду пріоритетів фінансування наукової та науково-технічної діяльності;
- реформа міжбюджетних відносин на основі більш чіткого розмежування витратних і податкових повноважень між республіканським і місцевими бюджетами і формування нових систем фінансової підтримки регіонів.
- посилення бюджетного адміністрування власних доходів бюджетних установ;
- якісне удосконалення казначейської системи виконання бюджетів;
- оптимізація державних витрат;
- створення ефективної системи управління державним боргом.

Також постійні наукові дослідження у сфері фіскальної політики необхідні, оскільки тільки податкова і бюджетна політики, що проводяться відповідно до соціально-економічних умов, що склалися в Україні, приведуть до позитивних результатів: дозволять досягнути стійкого економічного зростання і конкурентоспроможності національної економіки.

Висновки

Проаналізувавши курсову роботу, я зробила такі висновки:

1. Фіскальна політика є видом економічної політики. Фіскальна політика містить досить простий інструмент впливу на економіку, а саме видатки і податки. Змінюючи податки і видатки можна досягти важливих змін у макроекономічних процесах. Фіскальна політика - це заходи уряду спрямовані на зниження безробіття чи інфляції та досягнення природного виробництва. Виділяють два види фіскальної політики: дискреційну і недискреційну. В межах дискреційної виділяють ще два підвиди фіскальної політики: стимулювальну та стримувальну. Стимулювальну фіскальну політику проводить уряд з метою зниження рівня безробіття і зростання ВВП. Стримувальна фіскальна політика передбачена для зниження рівня інфляції. Основним завданням для України повинно стати формування такої фіскальної політики, що дасть поштовх до зростання національної економіки, та можливість вирішення соціальних проблем.

2. Аналізуючи ситуації в різних країнах, я дійшла до такого висновку, що процес фіскальної консолідації є досить містким та багатограним. Серед фахівців-теоретиків та економістів-практиків продовжуються дискусії щодо окремих аспектів фіскальної консолідації. Однак, наріжним каменем все ж таки залишається інструмент протистояння, тобто, що краще, запровадження процедури зменшення державних витрат, які в довгостроковому періоді можуть призвести до економічного зростання, чи запровадження зростання податкових надходжень в короткостроковому періоді, що дають можливість зменшити суму державного боргу.

Відкритими залишаються й політичні особливості: вплив провладних партій на фіскальні плани, які запроваджуються в країні під час бюджетного дефіциту та зростання державного боргу. Однак використання зарубіжного досвіду, належне проведення адаптаційних методів уже через певний період забезпечить позитивне досягнення стратегічних цілей нашої держави.

В даний час висвічується необхідність вдосконалення і оптимізації інструментів державного регулювання економіки. В умовах, коли державні

фінанси знаходяться в кризовому стані, а рівновага між доходами і витратами держбюджету украї нестабільна, слід активно шукати шляхи скорочення бюджетного дефіциту, і, перш за все, за рахунок витратної його частини. Виділення фінансових ресурсів під національні загальнодержавні програми повинне визначатися принципом раціональності.

3.Реформування діючої податкової системи повинне здійснюватися у напрямі створення сприятливих умов для товаровиробників, стимулювання вкладення зароблених засобів в інвестиційні програми, забезпечення пільгового податкового режиму для іноземних капіталів, що повертаються з метою рішення пріоритетних задач розвитку української економіки. Головний упор слід робити на непрямі, а не прямі податки. При цьому важливим може опинитися світовий досвід у області фіскальної політики, який необхідно ретельно вивчити і застосувати з урахуванням сучасних реалій України.

4.Для збалансування державного бюджету можна використати два методи: інфляційний (пряма та прихована грошова емісія - монетизація дефіциту державного бюджету) та неінфляційний (запозичення на зовнішньому та внутрішньому фінансових ринках; збільшення податків; зменшення видатків).

Отже, виходячи з дослідження сутності проблем і стратегічних цілей реформування податкової політики України, виникає необхідність удосконалення податкової політики України за такими напрямками: підвищення ефективності системи адміністрування; вдосконалення законодавчого забезпечення податкової системи шляхом розробки і прийняття Податкового кодексу України; детінізація економіки та боротьба з корупцією в системі адміністрування податків шляхом посилення кримінальної відповідальності за ухилення від сплати податків та корупцію у системі держаних органів влади; реформування спрощеної системи; реформування системи відрахувань до фондів соціального страхування шляхом запровадження єдиного соціального податку.

5. Відтак, попри окреслені заходи фіскальної політики, спрямовані на вирішення тактичних завдань, стратегічними цілями фіскальної політики України мають стати: детінізація економіки, створення сприятливого інвестиційного

клімату, оптимізація структури бюджетних видатків, зміцнення їхньої економічної та оборонної складових, забезпечення інвестицій у людський капітал та проведення виваженої боргової політики.

Інструментом стимулювання національної економіки є також податкова система. Податкові ставки, пільга, квоти, штрафні санкції, визначення об'єкта і суб'єкта оподаткування, а також джерела сплати додатку дають можливість безпосередньо впливати на доходи суб'єктів національної економіки, обсяги споживання та заощадження тощо. Зниження податків стимулює зростання приватних витрат і сукупної пропозиції, а зростання - призводить до їх скорочення.

Отже, доходи відображають процес формування бюджетних ресурсів, тоді як видатки опосередковують процес їх використання. Вилучення частини фінансових ресурсів підприємств призводить до зменшення їхніх фінансових можливостей і можливостей населення задовольняти свої потреби. Бюджетні видатки, навпаки, збільшують ці можливості, а в окремих випадках можуть задовольняти потреби повністю.

В залежності від економічної ситуації, що склалася в країні реалізується стимулююча (у період спаду) або стримуюча фіскальна політика (коли виникає значна інфляція).

З огляду на викладений матеріал можна зробити такий висновок: на сучасному етапі розвитку виникає реальна необхідність збільшення державних видатків, що сприятиме збільшенню номінального доходу населення і водночас впливатиме на економічну ситуацію.

У свою чергу можна запропонувати:

- 1) обирати фіскальну політику лише з урахуванням економічної ситуації;
- 2) у здійсненні фіскальної політики керуватися не лише інтересами економічного зростання, але й суспільною корисністю;
- 3) фіскальна політика повинна відповідати принципам прозорості, чіткості та визначеності.

Отже, фіскальна політика є вагомим інструментом державного регулювання економіки і передбачає всеохоплююче планування, аналіз, оцінку і контроль.

Список використаної літератури

1. Агапова Т. А., Серегина С. Ф. Макроэкономика: Учебник/ Под общ. ред. д. э. н., проф. Сидоровича А. М.; МГУ им. Ломоносова – 5-е изд., перераб. и доп. – М: «Дело и сервис», 2005.
2. Базилевич В. Д., Базилевич К. С., Баластрик Л. О. Макроекономіка: Підручник/ За ред. В. Д. Базилевича. – К: Знання, 2007.
3. Баликоев В. З. Общая экономическая теория. – Новосибирск: ООО «Издательство ЮКЭА», 2004.
4. Батура О. В., Іващина О. Ф., Новікова Л. Ф. Макроекономіка: Навч. посібник. – К: центр учбової літератури, 2007.
5. Бровкова Е. Г., Финансово-кредитная система государства: Учеб. пособие для вузов, - К: Сирин, 2007.
6. Бутук А. И. Экономическая теория: Учеб. пособие. – К.: Вікар, 2007.
7. Бюджет повної зайнятості та фіскальна політика/ Савченко А. Г., Соломенко С. М.// Фінанси України. – 2007. – №4. – С.3-12.
8. Вініченко І. І., Гончаренко О. В., Дацій Н. В., Корецько С. О. Макроекономіка: Навч. посібник. – К: Центр навч. літератури, 2006.
9. Виконання державного бюджету [Електронний ресурс] / Державна казначейська служба України – Режим доступу: <http://treasury.gov.ua/main/uk/doccatalog/list?currDir=146477>
10. Экономическая теория/Под ред. А. И. Добрынина, Л. С. Тарасевича, 3-е издание – СПб, Изд. «Питер», 2007.
11. Закон України «Про внесення змін до Закону України «Про Державний бюджет України на 2014 рік»» від 27.03.2014 №1165-VII [Електронний ресурс] / Верховна Рада України. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1165-18>
12. Закон України «Про внесення змін до Закону України «Про Державний бюджет України на 2014 рік»» від 31.07.2014 №1622-VII [Електронний ресурс] / Верховна Рада України. – Режим доступу: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/1622-18>

13. Закон України «Про внесення змін до Податкового Кодексу України та деяких інших законодавчих актів України» від 31.07.2014 №1621-VII [Електронний ресурс] / Верховна Рада України. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1621-18>
14. Закон України «Про Державний бюджет України на 2016 рік» від 16.01.2016 №719-VII [Електронний ресурс] / Верховна Рада України. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/719-18>
15. Закон України «Про запобігання фінансової катастрофи та створення передумов для економічного зростання в Україні» від 27.03.2014 №1166-VII [Електронний ресурс] / Верховна Рада України. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1166-18>
16. Лютий І. О. Грошово-кредитна політика в умовах перехідної економіки: Монографія. – К.: Атака, 2006.
17. Мікроекономіка і макроекономіка // Під. ред. С. Будаговської – К.: Основи, 2002.
18. Мошович С. М., Соколовський Л. Е. Выпуск, налоги и кривая Лаффера // Экономика и математические методы. 2001. Т. 30. Вып. 3.
19. Общая экономическая теория (политэкономия): Учебник // Под общ. ред. акад. В. И. Видяпина, акад. Г. П. Журавлёвой. М.: ПРОМО-Медиа, 2003.
20. Овчинников Г. П. Макроэкономика: Учебник для вузов. – СПб.: Поиск, 2006.
21. Панчішин С. І. Макроекономіка: Навч. посібник. – К.: Либідь, 2001.
22. Податкова політика України на сучасному етапі / Лютий І. О. // Фінанси України. – 2011. - №9. – С. 121-123.
23. Податковий кодекс України від 02.12.2010 №2755-VI зі змінами і доповненнями [Електронний ресурс] / Верховна Рада України. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2255-17>.
24. Поліпшення конкуренції позиції України засобами фіскальної політики / Бадрак О. // Економіка України. – 2011. - №2. – С. 13-19.

25. Студентам про податкову систему/ Соколовська А. М.// Фінанси України. – 2013. -№9. –С. 119-121.
26. Фіскальна політика держави в умовах фінансової кризи/ Мельник В. М.// Фінанси України. – 2011. -№11. – С. 11-17.
27. Фіскальні засоби стимулювання економічного зростання/ В. М. Опарін, М. М. Фельдгольц// Фінанси України. – 2014. -№10. – С.61-70.
28. Ховард К. Экономическая теория : Учебник для вузов. – М.: Банки и биржи, ЮНИТИ, 2007.
29. <http://sfs.gov.ua/> Офіційний сайт.